

Nr 590

Av herrar **Wedén** och **Hedlund**, *angående vuxenutbildningen.*

(Lika lydande med motion nr 450 i Första kammaren)

Sextiotalets skolreformer har möjliggjort för en allt större del av ungdomskullarna att skaffa sig utbildning utöver den obligatoriska skolan. För läsåret 1969—1970 beräknas att 84 % av årskullen 16-åringar kommer att fortsätta till gymnasium, fackskola eller yrkesskola. En fortsättning av denna utveckling, vilken på alla sätt bör understödjas av samhället, är att vänta under de kommande åren.

Den snabba expansionen av ungdomsutbildningen innebär emellertid att bristerna i stora delar av den vuxna befolkningens utbildning framstår klarare och får allvarigare konsekvenser. Såväl ur jämlikhetssynpunkt som av arbetsmarknadsskäl är det otillfredsställande att bortåt tre fjärdedelar av vuxna över trettio år endast har sex- eller sjuårig folkskola som skolbakgrund. På samma sätt som breddningen av ungdomsutbildningen under de senaste tio åren medfört en väsentligt ökad jämlikhet i fråga om utbildnings- och yrkesmöjligheter, så skulle en kraftig satsning på vuxenutbildningen bidra till ökad jämlikhet för stora grupper inom de äldre generationerna. Vuxenutbildningen är likaså ett av samhällets viktigaste medel för att möta problemen på arbetsmarknaden, särskilt för den äldre arbetskraften. Den snabba tekniska och sociala utvecklingen ställer dessutom ständigt ökande krav på nya kunskaper och fortbildning. Fortsatt utbildning vid vuxen ålder skulle för många innebära bättre möjligheter att orientera sig om och hålla kontakt med kulturliv och samhällsutveckling.

Trots reformer och en betydande utbyggnad under de allra senaste åren saknar vuxenutbildningen fortfarande såväl en tillräcklig omfattning som en ändamålsenlig organisation. Vi har i motioner till de senare årens riksdagar föreslagit en samlad översyn av vuxenutbildningen genom en parlamentariskt sammansatt kommitté. Riksdagsmajoriteten har emellertid avvisat detta förslag, trots att denna metod använts och visat sig ändamålsenlig för reformering av andra områden av skolväsendet. I statsutskottets utlåtanden har hysts farhågor för att en sådan kommitté skulle komma att innebära ett stopp för den pågående utbyggnaden av vuxenutbildningen. Vi delar inte dessa farhågor utan anser att en fortsatt snabb utbyggnad bör komma till stånd oberoende av pågående utredningsarbete. Kommittén skall ha till uppgift att klarlägga vuxenutbildningens allmänna förutsättningar i olika av-

seenden — de vuxenstuderandes speciella sociala situation, utbildningsbakgrund, studieförutsättningar och syfte med studierna. Likaså borde en noggrann kartläggning komma till stånd av vuxenutbildningens nuvarande omfattning och utformning, såväl den av samhället bedrivna och understödda som den mycket omfattande vuxenutbildning som bedrivs av andra institutioner. Med detta som underlag skulle sedan kommittén lägga fram förslag till förbättringar och utbyggnad av vuxenutbildningen. På en punkt har Kungl. Maj:t tillmötesgått kraven i fjolårets motion genom tillsättandet av en kommitté med uppgift att utreda utformningen av studiefinansieringen inom vuxenutbildningen. Vi hälsar denna åtgärd med tillfredsställelse och förutsätter att denna kommitté kommer att arbeta i nära samarbete med den av oss här föreslagna utredningen angående vuxenutbildningens omfattning, utformning och organisation, i det fall detta förslag vinner bifall hos riksdagen.

Kommitténs arbetsuppgifter

Uppgifterna för en sådan vuxenutbildningskommitté, vilka i korthet berörts ovan, är mycket vittomfattande. Den skulle ta upp vuxenpedagogikens särskilda krav till behandling och därvid beakta nödvändigheten av energiskt forsknings- och utvecklingsarbete på detta område. De erfarenheter som redan gjorts skulle fogas in i det större sammanhang med vilket denna kommitté skulle arbeta. Här måste också uppmärksammas behovet av särskilt anpassade pedagogiska hjälpmedel för vuxenutbildningen, vilket för närvarande nästan helt saknas.

Vuxenutbildningen har likaså behov av lärare med särskild träning i vuxenpedagogik. Sådan särskild lärarutbildning som påbyggnad till eller som variant av annan lärarutbildning existerar inte i dagens läge. Vuxenutbildningen bedrivs i dag till största delen i det allmänna skolväsendets lokaler på tider då dessa inte utnyttjas för ungdomsutbildning. Detta torde i stor utsträckning bli fallet även i framtiden. Det är därför angeläget att kommittén låter utreda vilka synpunkter på vuxenutbildningens lokalbehov som bör beaktas vid skolmyndigheternas planering av skollokaler.

Erfarenheterna av att använda etermedia i vuxenutbildningens tjänst tycks hittills till största delen vara goda, och de öppnar intressanta perspektiv för framtiden. I detta sammanhang kan bl. a. erinras om förslag som väckts angående inrättande av ett radio-TV-korrespondensuniversitet. Eftersom ett sådant förslag väsentligen kommer att få konsekvenser för vuxenutbildningen bör även detta utredningsarbete läggas på den här föreslagna parlamentariska vuxenutbildningskommittén.

En stor del av vuxenutbildningen i dag sker helt vid sidan av den av samhället bedrivna verksamheten och ofta under helt andra ekonomiska förutsättningar. Det gäller t. ex. bildningsförbundens studiecirkelverksamhet, den

interna företagsutbildningen och den omfattande utbildningsverksamhet som bedrivs av de fackliga organisationerna. Kommittén bör nog kartlägga hela denna verksamhet och lägga fram förslag om statliga stödåtgärder där så anses påkallat.

I anslutning till detta vill vi invända mot det resonemang som departementschefen för under punkten »D 23, Bidrag till driften av enskilda yrkeskolor m. m.». Där sägs: »Beträffande en del av den utbildning som meddelas vid sådana (enskilda yrkes-) skolor kan hävdas att den inte utgör något egentligt tillskott i fråga om utbildningskapacitet och resurser utan snarare leder till en splittring av utbildningsverksamheten. Med hänsyn härtill och till den fortsatta utbyggnaden av den kommunala ungdoms- och vuxenutbildningen är det angeläget att vid prövning av fråga om statsbidrag till enskild yrkesskola i varje särskilt fall bedöma om den ifrågakommande verksamheten fyller sådant behov att statsbidrag bör utgå.» Vi kan inte instämma i departementschefens uttalande på denna punkt, särskilt inte som det närmast har formen av ett löst antagande om den verksamhet som bedrivs. Samhällets kostnader för denna form av yrkesutbildning är relativt små i förhållande till dess stora omfattning; enligt SÖ deltog mer än 24 000 elever i hel- eller deltidskurser under hösten 1967. Vi anser därför att verksamheten bör bedömas och stödjas på samma sätt som tidigare, åtminstone till dess att den ovan föreslagna utredningen fått tillfälle att granska och ta ställning till densamma.

Vuxenutbildningens organisation

Genom det beslut som togs av riksdagen våren 1967 är kommunerna huvudmän för den lokalt anordnade vuxenutbildningen. På samma sätt som skollagens andra paragraf innehåller en bestämmelse om kommunernas skyldighet att sörja för undervisningen för barn och ungdom, bör också införas en bestämmelse om att samma skyldighet gäller för vuxenutbildningen. Detta skulle manifesteras den nya syn på förhållandet kommun—vuxenutbildning som vuxit fram de senaste åren.

Samtidigt bör vuxenundervisningens lokala och regionala organisation byggas ut, bl. a. för att möjliggöra en samordning mellan de många olika anordnarna av vuxenutbildning. På kommunalplanet bör därför under skolstyrelsen inrättas särskilda vuxenutbildningsråd med representanter för bl. a. näringsliv och frivilligt bildningsarbete. På länsplanet bör på motsvarande sätt inrättas vuxenutbildningsnämnder direkt underställda länskolnämnden. Naturligtvis kan även andra organisationsformer tänkas för att lösa de samordnings- och informationsproblem som uppstår. Vi föreslår därför att den ovan föreslagna parlamentariska kommittén också får till uppgift att utreda och lägga fram förslag om vuxenutbildningens lokala och regionala organisation.

Riksrekryterande vuxenutbildningscentrum

Verksamheten vid statens två riksrekryterande vuxenskolor i Härnösand och Norrköping har expanderat snabbt under de senaste åren. Fortfarande är dock kapaciteten alldeles för liten att kunna möta det stora intresset. För att möjliggöra en större valfrihet för de vuxenstuderande bör ett riksrekryterande vuxenutbildningscentrum inrättas. Ett sådant centrum bör kunna erbjuda både dags- och kvällsundervisning. Möjlighet bör likaså finnas att studera på både vardagar och lördagar/söndagar. Detta vuxenutbildningscentrum bör lokaliseras nära universitet och/eller lärarhögskola, så att centret kan utnyttjas som forskningsfält för vuxenpedagogiskt forsknings- och utvecklingsarbete. Den parlamentariska kommittén bör utreda lokaliseringsort och verksamhet närmare.

De korrespondensstuderande

De korrespondensstuderande är i studiesocialt hänseende missgynnade. Ofta tvingas de till betydande uppoffringar för att kunna fullfölja sina studier. De direkta studiekostnaderna — brevkurser, preparandkurser och examination — för att nå fram till studentexamensnivån har uppskattats till ungefär 4 000 kronor. Enligt vår mening bör all målinriktad korrespondensundervisning vara kostnadsfri för eleverna i den mån det uppsatta studiemålet uppnås. I väntan på resultat från den av Kungl. Maj:t tillsatta utredningen angående studiefinansieringen för de vuxenstuderande bör vissa reformer omedelbart vidtas. De studerande vid statens vuxenskolor har inga utgifter för studiematerial, brevundervisning, preparandkurser eller examination. Samma villkor bör gälla också för andra korrespondensstuderande, t. ex. vid Hermods/NKI, dock endast i de fall då eleverna fullföljer uppsatt studiemål. Praktiskt skulle detta kunna arrangeras genom kostnadsfri examination och återbetalande av erlagda kursavgifter.

Vid fjolårets riksdagsbehandling av motioner i denna fråga gjordes i statsutskottets utlåtande en parallell mellan elever i det allmänna skolväsendet kontra elever i privatskolor å den ena sidan och elever vid statens vuxenskolor kontra övriga korrespondensstuderande å den andra. Vi finner denna jämförelse mycket missvisande, eftersom samhället för närvarande inte har kapacitet att tillmötesgå mer än en mycket liten del av det totala behovet av utbildningsplatser för vuxna korrespondensstuderande. I en sådan situation är det rimligt och nödvändigt att ge samhällsstöd till kompletterande utbildningsinsatser av liknande karaktär. Detta är motiverat med hänsyn till rättviseskäl i förhållandet mellan de båda elevgrupperna.

Utskottet hänvisar också till de betydande kostnader som skulle uppstå om förslagen bifölls. Detta kan knappast anses vara ett bärande argument med hänsyn till de mycket stora ökningarna till vuxenutbildningen som välkommet nog görs i årets budget, totalt ca 45 miljoner kronor. Den här före-

slagna reformen skulle endast innebära en ökning av detta belopp med ungefär 2 procent (ca 900 000 kronor), men skulle få omedelbar betydelse för närmare 10 000 elever.

Med hänvisning till vad som i motionen anförts hemställer vi,

att riksdagen måtte besluta

I. att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en samlad översyn av hela vuxenutbildningsområdet genom en parlamentariskt sammansatt kommitté, vari även skall ingå representanter för näringsliv och organisationer, varvid särskild uppmärksamhet bör ägnas

a) av företag, organisationer och myndigheter m. fl. bedriven vuxenutbildning,

b) det fria folkbildningsarbetet och dess relation till den målinriktade vuxenutbildningen,

c) vuxenutbildningens lokala och regionala organisation,

d) radio-TV:s verksamhet för vuxenutbildningen,

e) korrespondensundervisningens möjligheter att komplettera annan vuxenundervisning och samordnas med denna samt

f) lokaliseringsort och verksamhet för ett riksrekryterande vuxenutbildningscentrum;

II. att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förslag

a) att undervisningen vid ifrågavarande preparandkurser motsvarande grundskolans högstadium eller gymnasieutbildning i princip skall vara kostnadsfri,

b) att privatisters examination skall vara kostnadsfri samt att Kungl. Maj:t utfärdar föreskrifter härom,

c) att vid förgymnasial och gymnasial utbildning de korrespondensstuderande — i den mån de ej antas vid de statliga vuxenskolorna — bör beredas kostnadsfri undervisning enligt i motionen angivna riktlinjer.

Stockholm den 28 januari 1969

Sven Wedén (fp)

Gunnar Hedlund (cp)